

ХАЛЫҚ ӘНДЕРІ МЕН КҮЙЛЕРІ АРҚЫЛЫ МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНА ЭСТЕТИКАЛЫҚ ТӘРБИЕ ҚАЛЫПТЫСТЫРУ

Стамғазы Архат Жәнісұлы
Домбыра сыныбының оқытушысы

Аннотация: Мақалада Қазақстанның халық әндері мен күйлері арқылы оқушыларға эстетикалық тәрбие беру мәселесі қарастырылады. Зерттеу білім беру процесінде халықтық музыкалық мұраны қолданудың теориялық және практикалық аспектілерін талдауға негізделген. Күйлердің тарихи маңызы мен мәдени рөліне, сондай-ақ мектеп бағдарламасындағы халық әндері мен күйлерімен жұмыс істеу әдістері мен формаларына ерекше назар аударылады. Халық музыкасын оқу жоспарына интеграциялау бойынша практикалық мысалдар мен бастамалар, олардың оқушылардың эстетикалық талғамдары мен шығармашылық қабілеттерін дамытуға әсері қарастырылған. Мақала Қазақстанның жас ұрпағына эстетикалық тәрбие беру мақсатында халық музыкасын одан әрі зерделеу және қолдану перспективалары болып табылады.

Кілт сөздер: эстетикалық тәрбие, халық әндері, күйлер, мәдени мұра, музыкалық білім

Мәдени әртүрлілік пен ұлттық бірегейлікті сақтау ерекше өзектілікке ие қазіргі әлемде жас ұрпақты эстетикалық тәрбиелеу мәселелері білім беру жүйесінде маңызды орын алады. Эстетикалық тәрбие үйлесімді тұлғаны қалыптастыруда шешуші рөл атқарады, шығармашылық қабілеттерін, талғамдары мен сұлулық туралы идеяларын дамытуға ықпал етеді. Мәдени мұрасы мол және бірегей дәстүрлері бар Қазақстан, ел контекстінде Халық музыкасы оқушылардың эстетикалық дамуы үшін сарқылмас қайнар көзі болып табылады.

Бұл мақаланың мақсаты-оқушылардың эстетикалық тәрбиесін қалыптастыру процесінде Қазақстанның халық әндері мен күйлерінің әлеуетін жарыққа шығару, халықтық музыкалық мұраны білім беру процесіне біріктірудің маңыздылығын атап өту. Қойылған мақсатқа жету үшін мақалада мынадай міндеттерді шешу көзделеді:

- Эстетикалық тәрбиенің теориялық негіздерін және оның жеке тұлғаның дамуы үшін маңыздылығын зерттеу.
- Қазақстанның халық музыкасын, атап айтқанда әндер мен күйлерді эстетикалық тәрбиенің тиімді құралы ретінде қарастыру.
- Білім беру қызметінде халықтық музыкалық шығармаларды қолданудың практикалық аспектілерін сипаттаңыз.

Эстетикалық тәрбие адамның әртүрлі көріністерінде сұлулықты қабылдау, бағалау және құру қабілетін қалыптастыруды қамтиды. Бұл эмоционалды жауаптылықты, сезімнің нәзіктігін және әлемді қабылдаудың үйлесімділігін дамытуға ықпал етеді. Терең мазмұны мен бірегей әуендері бар Қазақстанның халық музыкасы осы мақсаттарға жету үшін баға жетпес ресурс болып табылады. Ұрпақтан-ұрпаққа берілетін әндер мен күйлер халықтың тарихын, дәстүрлерін, мәдени және рухани құндылықтарын алып жүреді, оқушылардың эстетикалық тәжірибесін байытады және олардың ұлттық бірегейлігін қалыптастыруға ықпал етеді.

Осылайша, эстетикалық тәрбие процесіне халық әндері мен күйлерін зерделеу және енгізу Қазақстанда оқушының жан-жақты үйлесімді тұлғасын дамыту жолындағы өзекті ғана емес, қажетті қадам болып көрінеді.

Эстетикалық тәрбие-бұл адамның эстетикалық мәдениетін қалыптастыру процесі мен нәтижесі, оның қоршаған әлем мен өнердегі сұлулықты қабылдау, түсіну, құру және бағалау қабілеті. Бұл процесс эмоционалды жауаптылықты, шығармашылықты және эстетикалық талғамды дамытуға бағытталған. Білім беру жүйесінің контекстінде

эстетикалық тәрбие маңызды орын алады, өйткені ол үйлесімді және жан-жақты дамыған тұлғаның қалыптасуына ықпал етеді [1].

Эстетикалық тәрбие оқушының жеке басының жалпы дамуында маңызды рөл атқарады. Бұл эстетикалық сезімталдықты, эмпатия мен терең тәжірибе қабілетін қалыптастыруға, шығармашылық ойлау мен қиялды дамытуға көмектеседі. Эстетикалық тәрбие арқылы балалар табиғатта да, өнерде де сұлулықты түсінуге және бағалауға үйренеді, бұл олардың мәдени мұраны және шығармашылықтың әртүрлі формаларын құрметтеуге тәрбиелеуге ықпал етеді [2].

Музыка балалардың эмоционалды және интеллектуалды дамуына айтарлықтай әсер етеді. Бұл стресс деңгейін төмендетуге көмектеседі, көңіл-күйді жақсартады және оқуға деген ынтаны арттырады. Музыкалық білім және музыкалық белсенділікке қатысу есте сақтау қабілетін, зейінін және басқа когнитивті функцияларды жақсарта алады, сонымен қатар командалық Дағдылар мен әлеуметтік бейімделуді дамытады. Халық музыкасы, оның ішінде әндер мен күйлер балалардың эмоционалды тәжірибесін байытады, бұл оларға өз халқының мәдениеті мен тарихын тереңірек түсінуге және бағалауға мүмкіндік береді, бұл ұлттық бірегейлікті қалыптастыру үшін маңызды [3].

Қазақстанның Халық музыкасы-бұл еліміздің мәдени мұрасының маңызды бөлігі ғана емес, сонымен қатар эстетикалық тәрбиенің қуатты құралы. Қазақ халық музыкасының бастауы ежелгі дәуірден басталады, әндер мен күйлер әртүрлі тұрмыстық оқиғаларға, салт-дәстүрлерге сүйемелдеу ретінде орындалды. Бұл музыкалық формалар ұрпақтан-ұрпаққа беріліп, байытылып, дамып, қазақ халқының тарихы мен дәстүрлерін сақтауға мүмкіндік берді[4].

Күйдің тарихы көптеген ғасырлардан бастау алады және қазақтардың өмірі мен өмірімен тығыз байланысты. Бұл музыкалық шығармалар аса маңызды оқиғалар мен батырлар туралы ақпарат алып жүреді, сондай-ақ Қазақстан табиғатының сұлулығын бейнелейді. Күйлер жас ұрпақ арасында патриоттық сезімді және мәдениетті құрметтеуді тәрбиелеуде маңызды рөл атқарады. Қазақстанның қазіргі білім беру тәжірибесінде халық әндері мен күйлері эстетикалық тәрбиенің тиімді құралы ретінде белсенді қолданылады. Олар музыкалық білім беру бағдарламаларына, мерекелік іс-шараларға және мектептер мен жоғары оқу орындарындағы тақырыптық кештерге енгізіледі. Білім беру процесінде халық музыкасын қолдану оқушылардың эстетикалық талғамын, музыкалық қабілеттерін дамытуға, сондай-ақ олардың ұлттық бірегейлігін түсінуге және бағалауға ықпал етеді[5].

Білім беру процесінде халық әндері мен күйлерін қолданудың маңызды аспектісі олардың жалпыадамзаттық құндылықтарды қалыптастыру қабілеті болып табылады. Музыка арқылы балалар эмпатияны, отанға деген сүйіспеншілікті, өз және басқа халықтардың тарихы мен мәдениетін құрметтеуді үйренеді. Халық әндері мен күйлері көбінесе жақсылық, әділеттілік және өзара көмек идеалдарын көрсететін моральдық негізге ие.

Осылайша, Қазақстанның халық әндері мен күйлері тек музыкалық мұра ғана емес, сонымен қатар оқушыларды эстетикалық тәрбиелеу үшін құнды ресурс болып табылады. Оларды білім беру практикасында белсенді қолдану эстетикалық талғамдар мен музыкалық дағдыларды қалыптастыруға ғана емес, сонымен бірге ұлттық бірегейлікті нығайтуға, тұлғаның моральдық-этикалық қасиеттерін дамытуға ықпал етеді.

Мектептегі білім беру процесіне халық әндері мен күйлерін енгізу жұмыстың әртүрлі әдістері мен формалары арқылы жүзеге асырылуы мүмкін. Оларға интерактивті музыка сабақтары жатады, онда оқушылар жазбаларды тыңдап қана қоймай, халық әуендерін орындауға белсенді қатысады, домбыра мен қобыз сияқты ұлттық музыкалық аспаптарда ойнауды үйренеді. Сондай-ақ, танымал музыканттар мен композиторлардың

шеберлік сабақтары өткізілуі мүмкін, олардың аясында балалар Халық музыкасы туралы ерекше тәжірибе мен білім алады.

Мектеп концерттері, халық музыкасы кештері және ұлттық аспаптарда орындаушылар конкурстары сияқты іс-шараларды ұйымдастыруға ерекше назар аудару қажет. Бұл іс-шаралар оқушылардың ұлттық өнерге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың эстетикалық сезімдерін дамытады, халық шығармашылығының сұлулығы мен тереңдігін бағалауға үйретеді.

Мұғалімдерге музыка сабағының бағдарламасына халық әндері мен күйлерін белсенді түрде қосуға, сондай-ақ оларды сабақтан тыс жұмыстарда қолдануға кеңес беріледі. Жазбаларды көрсету ғана емес, сонымен қатар оқушыларды шығармашылық көрініс үшін қолайлы атмосфера құра отырып, өзін-өзі орындауға талпындыруға ынталандыру маңызды. Музыкалық мұра призмасы арқылы Қазақстанның түрлі өңірлерінің тарихы мен мәдениетін зерттеуге бағытталған жобаларды ұйымдастыруға болады.

Білім беру үдерісіне халық музыкасын табысты енгізудің жарқын мысалдарының бірі-Қазақстанның бірнеше мектептерінде іске асырылған "тірі дәстүр" жобасы. Бұл жоба аясында оқушылар халық музыкасының тарихы мен ерекшеліктерін зерттеп қана қоймай, концерттер мен байқауларға белсенді қатысып, Ұлттық аспаптарда ойнау шеберліктерін көрсетті[6].

Зерттеу Қазақстанның халық әндері мен күйлерінің оқушыларға эстетикалық тәрбие берудегі маңыздылығын растады. Бұл музыкалық элементтер эмоционалды жауаптылықты, шығармашылықты және ұлттық мұраны құрметтеуді дамыта отырып, білім беру процесін байытады. Мектептерде халық музыкасын қолдану оқу атмосферасын жақсартады және мәдениетті зерттеуге деген қызығушылықты арттырады.

Болашақта эстетикалық тәрбиеде халық музыкасын қолдану одан әрі зерттеуге және жаңа білім беру әдістерін жасауға мүмкіндік береді. Бұл тәсіл мәдени әртүрлілікті сақтауға ықпал етіп қана қоймайды, сонымен қатар жастардың өз тамырына деген құрметін және жаһандық диалогқа дайындығын қалыптастырады. Халық әндері мен күйлері — Қазақстанның мәдени мұрасын тереңірек түсінуге және бағалауға ықпал ететін үйлесімді тұлғаны дамытудың сарқылмас көзі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Иванова, А. в. білім беру жүйесіндегі эстетикалық тәрбие: теория және практика // Ресейдің педагогикалық қоғамы. - Мәскеу, 2018.
2. Петрова, С. Н. баланың жеке басының дамуындағы эстетикалық тәрбиенің рөлі / / мәдениеттану мәселелері. – 2019. – № 4. – 112-118 ББ.
3. Смирнова, м. и. музыканың балалардың эмоционалды және интеллектуалды дамуына әсері // Психология және педагогика журналы. – 2020.
4. Нұрмағамбетова, Г.К. күйі Қазақстанның музыкалық мәдениеті контекстінде: тарих және қазіргі заман // Арман-ПВ. - Алматы, 2017.
5. Әлімжанов, Б.А. оқушылардың эстетикалық тәрбиесінде халық музыкасын пайдалану // Қазақстанның мәдени өмірінің хабаршысы. – 2018. – № 2. - Б. 45-50.
6. Темірова, р. с. халық әндері мен күйлері оқушылардың музыкалық қабілеттерін дамыту құралы ретінде / / Музыкалық білім және тәрбие. – 2019.